

SZABÓ BENCE

A DIREKTÓRIUMTÓL AZ ELLENFORRADALOMIG

Az 1919-es román megszállás kecskeméti eseményei

A Forradalmi Kormányzótanács 1919. augusztus 1-én befejezte működését. A proletárhatalom bukását követően, augusztus 2-án este Kecskemét utcáin újra csendőrökből toborzott egységek látták el a járőrszolgálatot.¹ A kurzusváltás érdekes anomáliája, hogy a helyhatóság direktóriuma még a következő nap délben is adott ki hivatalos jelentést, igaz, ezúttal utoljára. Ezt követően a román hadsereg előőrseinek bevonulásáig, vagyis augusztus 4-ig a város irányítása Császár István csendőr főhadnagy kezébe került.² Visszatért hivatalába Sándor István,³ a város március 21-én eltávolított polgármestere is. Az új vezetés azon volt, hogy mielőbb kimozdítsa Kecskemétet a gazdasági dermedtségéből: az első intézkedések között szerepelt a szabadkereskedelmi és örletési tilalom feloldása. Eközben a karhatalom is aktivizálódott, megkezdődött a proletárforradalom prominenseinek őrizetbe vétele. Gyors ütemben likvidálták a proletárdiktatúra hivatalait, a város apparátusából elmozdították a kompromittálódott tisztviselőket.⁴ 1919 augusztusának elején tehát megkezdődött a direktorium előtti közigazgatás helyreállítása, a visszarendeződés folyamatát azonban a katonai megszállás megakasztotta.

Kecskemét katonai megszállása

„A román megszálló csapatok parancsnokságai folyton hangsúlyozzák, hogy a megszállás békés jellegű s a vörös uralomtól való szabadulásunk érdekében van. [...] Fájdalom, az eredmény egészen más, s nagyon szomorú.” – vélekedett Sán-

---

1 Romsics Ignác: A Duna-Tisza köze hatalmi-politikai viszonyai 1918-19-ben.. Budapest, 1982. 174. p. (Értekezések a történeti Tudományok köréből 96.) (A továbbiakban Romsics, 1982.)

2 Uo. 175. p.

3 Sándor István (Zádor, 1870 – Kecskemét, 1943. december 20.) Iskoláit Csurgón, majd Kecskeméten a Református Főgimnáziumban és a Jogakadémián végezte. 1894-ben lépett a város szolgálatába, 1895-ben aljegyzővé, 1904-ben főjegyzővé választották, 1913–1919 között Kecskemét polgármestere. 1931-ben a Független Kisgazdapárt programjával országgyűlési képviselő lett. *Székelyné Kőrösi Ilona: Az „aranykor” után. Egy elfelejtett polgármester, Sándor István. Kecskemét, 2008.* (a továbbiakban *Székelyné, 2008.*)

4 Napi hírek. Kecskeméti Közlöny 1919. augusztus 14. 3. p.

dor István polgármester egyik levelében.⁵ A bevonulást követően Kecskemét és tágabb környezete feletti ellenőrzést a román királyi hadsereg 6. hadosztálya vette át. A megszállt övezet területi beosztásába tagolták a törvényhatósági jogú várost, Pest vármegye középső és déli részét, végül Csongrád vármegye északi járásait.

A fennálló helyzetben a főispáni hivatal élére alkalmas jelöltet csak nehézségek útján talált a törvényhatóság. Mérlegelésre azonban, Olteanu tábornok ultimátuma alapján, sem mód, sem idő nem maradt.⁶ Sándor István felkérése nyomán végül dr. Balásfalvi Kiss Ferenc,⁷ Kecskemét nyugalmazott törvényszéki bírása vállalta el a stallumot, aki még ha „*illetéktelen, de legalább magyar hatóságtól kapja ideiglenes megbízatását*” — indokolta a polgármester kényszerű helyzetében meghozott döntését a belügyminiszter előtt.⁸ A közigazgatás szakszerű működtetéséhez szükség lett volna alispán kinevezésére is, de a javaslatba hozott dr. Endre Zsigmond Kiskunfélegyházi járási főszolgabíró nem vállalta el a megbízatást.⁹

A román haderő bevonulását követően fegyveres konfliktus már nem bontakozott ki, ennek ellenére a románok hadműveleti területként kezelték Kecskemétet és térségét. A katonai intézkedések nyomán a polgári közigazgatás és a magyar kormánysszervek közti összeköttetés teljesen megbénult. Szünetelt a távközlés, a szállítás és a közlekedés, így a posta- és futárszolgálatok sem funkcionáltak. A közlekedés- és hírzárlat mellett általános aggodalmat keltett a román hadsereg pénzforgalom szabadságát érintő intézkedése. A bevonuló csapatok haladéktalanul hozzáláttak a városi közpénztárak „átvizsgálásához”. Intézkedtek a pénztárak működésének felfüggesztéséről és eszközállományuk számbavételéről,¹⁰ ami a gyakorlatban a helyi pénzforgalom intézményei feletti teljes ellenőrzést és azzal való rendelkezést jelentette. Összegyűjtötték és lefoglalták a közpénztárak és részben a bankok letétjeinek egy részét, a „bolsevik” pénzek begyűjtésének indokával. A román megszállás kemény szankciókkal bevezetett ár- és bértabilizáló intézkedései rendeltetésük szerint kordában tartották a kezelhetetlen mé-

---

5 Magyar Nemzeti Levéltár Bács-Kiskun Megyei Levéltára (= MNL BKML) Kecskemét város polgármesterének iratai. Elnöki iratok. (= IV.1910.a.) Szám és címzés nélküli levél. 1919. augusztus.

6 MNL BKML Kecskemét város főispánjának iratai. Általános iratok. (= IV.1901.b.) 2/1919. Fi.

7 Megbízatása augusztus 14-től október 16-ig tartott.

8 MNL BKML IV.1910.a. 395/1919. eln.

9 MNL BKML IV.1901.b. 21/1919. Fi. A VI. román Hadosztály által megszállt terület főszolgabírónak és polgármestereinek 1919. augusztus 24-i értekezlete.

10 MNL BKML IV.1910.a. 394/1919. eln.

reteket öltő drágulást, a kereskedelem felett gyakorolt teljes ellenőrzés azonban továbbra is bénítólag hatott a pénz- és hitelpiacra, ezáltal az egész kereskedelmi forgalomra.

Hadifoglyok helyzete

A román királyi haderő bevonulásakor a kaszárnyákban állomásozó, Vörös Hadsereg kötelékébe tartozó katonákat lefegyverezték, és őrizet alá helyezték. A kezdetben mintegy 3000 főnyi internált katona és a proletárdiktatúra elfogott exponeensei számára szükségessé vált egy állandó gyűjtőtábor kialakítása.¹¹

Az egykori „94-es” barakkokból¹² szervezett fogolytábor élelmezésének, ellátásának gondja kezdettől a polgári közigazgatásra hárult. A táborba Kecskemét lakosságához és megroppant teherbíró képességéhez képest túlzott létszámú internáltakat irányítottak. A foglyok ellátása szeptember végén kezdett különösen aggasztóvá válni, mikor az abonyi internáltakat Kecskemétre szállították.¹³ 1919. október végére a rabok létszáma a 6000 főt is meghaladta (október 21-én a létszám 6469 fő volt),¹⁴ ezzel együtt szaporodtak az ellátandó tömeg élelmezésének terhei is. A városi közigazgatás időről időre kérelmezte az internáló tábor lakóinak felülvizsgálatát, valamint az elhelyezési körülmények normalizálását.¹⁵ 1919 októberére a túlzásfoltosság humanitárius katasztrófával fenyegetett. Az Abonyból áttelepített 2006 internált személy helyzete különösképp aggasztó volt, ők ugyanis „*abszolút lerongyolódott állapotban*” érkeztek Kecskemétre. Sokuknak — a csípős őszi időjárás dacára — hiányos volt az öltözéke, sürgősen fehérneműt, lábbelit, alsó és felső ruházatot kellett számukra szerezni. A tábori állapotokat a Népszava 1919. október 17-i száma ismertette: „*A kecskeméti foglyok 45-50 méter hosszú és 16 méter széles, legnagyobbbrészt üvegezetlen ablakú barakkokban 450–500-an fekszenek szalmázatlan padlón. A tisztaság fönntartásáról természetesen szó sem lehet. Napjába háromszor kapnak levest és 20 deka kenyeret. Ez az egész táplálkozásuk.*”¹⁶ A hivatalos cáfolatok ellenére a főispáni hivatal a járási főszolgabírókat gyűjtésre

11 MNL BKML Kecskemét Város Közélelmezési Hivatalának iratai. (= IV.1919.) 544/1919.

12 Napi hírek ... Kecskeméti Közlöny 1919. augusztus 14. 3. p.

13 MNL BKML IV.1901.b. 143/1919. Fi.

14 MNL BKML IV.1901.b. 66/1919. 528/1919. eln.

15 MNL BKML Kecskemét Város Tanácsának iratai. Közigazgatási iratok. (= IV.1908.b.) 21.315/1919. e.sz.: 18.532/1919.

16 A kecskeméti foglyok panasza. In: Népszava 1919. október 17. 5. p.

szólította fel. Sándor István is szót emelt a volt vörös katonák érdekében.¹⁷ Nehéz sors várt arra a mintegy 360 fős¹⁸ tisztikarra is, akiknek őrizeti helyeül a reáliskola új épületét jelölték ki. Az augusztus elején foglyul ejtett tisztek az őszi évszaknak megfelelő meleg ruhával nem rendelkeztek. Az épület ablakai hiányosak voltak, így szaporodtak a fogva tartás embertelen körülményeire utaló panaszok: „*a hidegebb idők beálltával a szobákban tartózkodás mindinkább tűrhetetlenebbé válik. A fűtetlen hideg szobák már most is nagymérvű megbetegedést okoznak.*”¹⁹

A román csapatok közvetlenül a kivonulás megkezdése előtt adták át az ellenőrzésük alatt álló fogolytáborokat. A kecskeméti fogolytábor átvétele 1919. november 18-án zajlott le.²⁰ Az őrszolgálatot ellátó magyar csapattesteket legkevesebb 100 csendőrből és két tisztből kellett megszervezni. A magyar belügyi hatóságok a kivezényelt karhatalom létszámát azonban „*a foglyok részéről esetleg várható zavargások elfojtása*” okán, óvatosságból megduplázták. Az átvett rabokat ezután igazolóbizottságok szóbeli eljárása alá vonták. A testületek tagjait a Hadügy-, a Belügy- és a Propaganda Ügyek Minisztériuma, továbbá az Államügyészség delegálta. A kihallgatásokon a helyi államrendőrség és rendőrhatalóság megbízottai (Kecskeméten Barna Gábor rendőrkapitány) is jelen voltak. Az elnököket mindenhol a Belügyminiszter küldöttei adták. A vizsgálatok során három jogi kategóriába sorolták az őrzetéseket. Mindazokat, akik a Tanácsköztársaság idején büntetőtörvénykönyvbe ütköző cselekményeket követtek el, továbbra sem lehetett szabadon bocsátani. Ugyancsak fenn kellett tartani a rendőrhatalósági őrzetet azon személyeknél, akik bizonyíthatóan a kommunista rendszer valamely hatalmi ágának prominensei voltak. Sorsukról előzetes letartóztatásba helyezést követően az illetékes államügyészségek döntöttek. Azok, akik köztörvényes bűncselekmény elkövetésével nem voltak megvédőhatók, továbbá nem voltak a kommunista rendszer exponensei sem, élelmiszer ellátmánnyal és ingyenes utazási igazolvánnyal ellátva távozhattak. Kivételt képeztek a fővárosi illetőségű foglyok. Őket „*a főváros közbiztonsága érdekében*” külön elbánás alá vették, nehogy „*a nagyjából megvizsgált és elbocsátott egyének a fővárost elárasztva, an-*

---

17 MNL BKML IV.1901.b. 85/1919. Fi.

18 MNL BKML IV.1919. 544/1919.

19 MNL BKML IV.1908.b. Szám nélküli irat. „A kecskeméti fogolytábor kérvénye, melyben tűzifát kér” tárgyú irat. Kelt.: 1919. október 23.

20 A Katonai Állomásparancsnokság politikai helyzetjelentése a Budapesti Kerületi Parancsnokságnak. Hadtörténelmi Levéltár, Vezérkari Főnökség 1919. I. hadműveleti csoport 2321. sz. In: Dokumentumok az 1918–19-es forradalmak Duna-Tisza közti történetéhez. Szerk.: Romsics Ignác. Kecskemét, 1976. 674. p. (a továbbiakban Dokumentumok, 1976.)

nak közbiztonságát és rendjét veszélyeztessék”.²¹ A hazabocsátott személyeknek a kijelölt hivataloknál rendszeresen jelentkezni kellett, ugyanis a rendőrhatóságok mindenkit nyilvántartásba vettek. Az őrizetben maradó internáltakat egy központi gyűjtőtáborba, Hajmáskérre szállították át. A kecskeméti internálótáborot ténylegesen az igazolóbizottság munkájának befejeztével, 1919 decemberében oszlatták fel. A bizottság Budapest lakosaiból 200 főt, a vidékiek közül 18-at deportáltatott Hajmáskérre, további 8 főt bünyügyi eljárás lefolytatására az ügyészségnek adtak át.²²

Törvénytelenések, jogsértések

„... a román királyi hadsereg nem a magyarok leigázása, hanem egyedül a bolsevizmus letörése miatt szállotta meg a térséget...”²³ (Moscalu őrnagy, VI. Román Királyi Hadosztály)

Az augusztus 4-ét követően Kecskemétre érkező megszálló csapatok első teendője a városban maradt direktórium tagok és vöröskatonák letartóztatása és internálása volt, de sorra kerültek a proletárhatalommal együttműködő, szökésben lévő tisztviselők, tisztek, párttagok is. A deklarált antikommunista intézkedéseket kirívó törvénytelenések kísérték: „... napirenden volt emberek indokolatlan elfogatása, megverése.”²⁴ A direktórium alatt kompromittálódott személyek mellett jogellenes letartóztatásokat is foganatosítottak a katonai szervek. Érdemi nyomozati munkát és ügyészi, bírói határozatot mellőzve fosztottak meg sokakat szabadságuktól. A közigazgatási közegek lehetőségeikhez képest igyekeztek ugyan a törvénytelenésekkel szemben fellépni, de a beadványok a legtöbb esetben érdemi válasz nélkül maradtak. Az elítéltek és a vizsgálati foglyok létszámáról, azok személyi azonosságáról, a kiszabott büntetés tartamáról a közigazgatás szerveit nem értesítették. A letartóztatásban lévő embereket a rendelkező hadosztály kivonulása alkalmával sem adták ki a magyar katonai vagy polgári közegeknek, hanem magukkal hurcolták őket új állomáshelyükre.²⁵

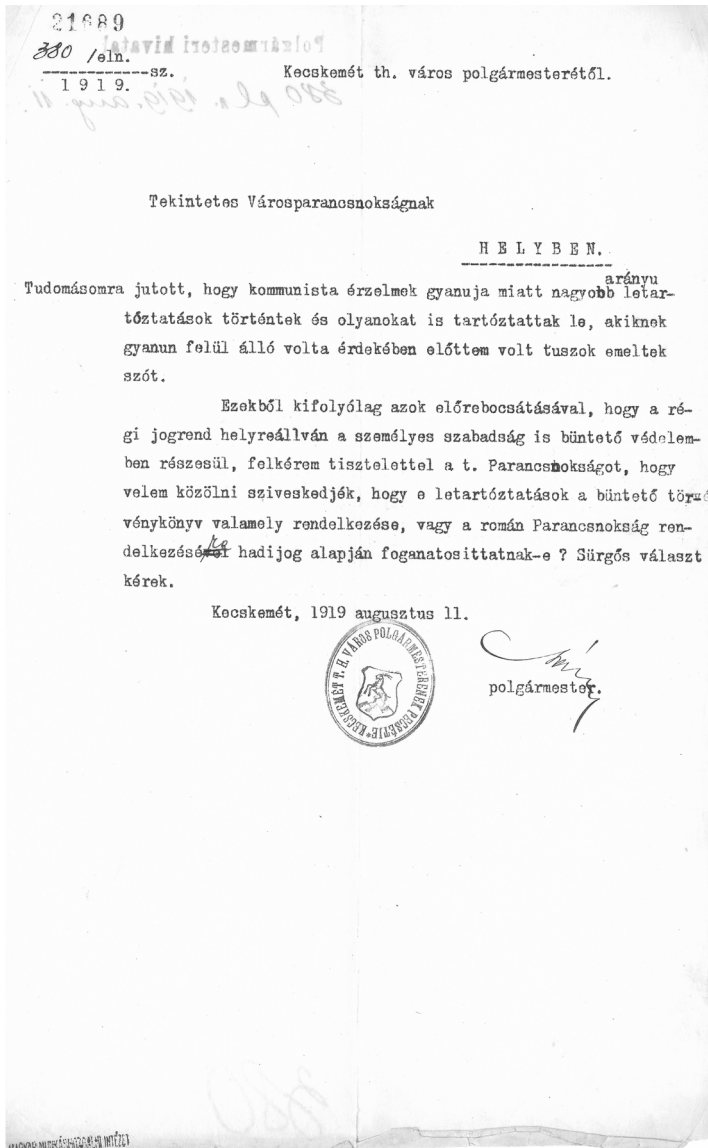
21 MNL BKML IV.1901.b. 133/1919. A Magyar Belügyminiszter 1450/1919. sz. utasítása.

22 Feloszlott a fogolytábor. Kecskeméti Közlöny 1919. december 14. 2.

23 MNL BKML IV.1901.b. 21/1919. Fi. Jegyzőkönyv a VI. román hadosztály által megszállt terület főszozolgabíróinak és polgármestereinek 1919. augusztus 24-iki értekezletéről

24 *Székelyné*, 2008. 286. p.

25 34/1919.

1. kép. Sándor István polgármester tiltakozó levele a városparancsnokhoz a Kecskeméten folytatott letartóztatások ügyében
MNL BKML IV.1910.a. 380/1919. eln.

A letartóztatott tisztikar egy részét augusztus 11-én Aradra szállították. Azokkal sem tettek kivételt, akik nem voltak tagjai a Tanácsköztársaság hadszervezetének,²⁶ őket egyszerűen hadifoglyoknak tekintették. Október végén az I. Vadászhadosztály távozásakor újabb transzportok indultak el. Október folyamán az aradi bank egyik tisztviselője a magyar fővárosba utazott, érdemi felvilágosítással azonban nem szolgálhatott, mivel a városban letartóztatásban lévő foglyok őrzete oly szigorú volt, hogy velük sem szóban, sem írásban nem lehetett érintkezésbe lépni.²⁷ Annyi konkrétumot lehetett csak megtudni, hogy a nála lévő nyilvántartások 166 kecskeméti lakos nevét tartalmazták.²⁸ Sándor István információi szerint Aradra az országból összesen 1100 tényleges és tartalékos tisztet vittek el, akiket „*meglehető szigorú fogságban, kedvezőtlen élelmezési és egészségügyi viszonyok között*” tartottak.²⁹ A foglyok nagy része egészen december 8-ig a vár pincebörtönében sínylődött, csak utána engedték szabadon őket,³⁰ de néhányan sohasem tértek haza.³¹

A lakosságot ért atrocitások

A lakosságot ért atrocitások bűnügyi lajstroma számos kirívó, több esetben halállal végződő erőszakos bűncselekményt tartalmaz.³² Ezek megelőzése, illetve kinyomozása képtelenség volt az adott viszonyok között, mivel a román hadsereg vonatkozásában a magyar polgári nyomozó hatóságok illetéktelenek voltak. A katonai rendelkezések szerint civilek is tehetek panaszt a parancsnokságokon, a visszaélések, bűncselekmények bizonyítása azonban szinte lehetetlen volt, ennek hiányában a jogorvoslat is elmaradt.³³

---

26 MNL BKML IV.1901.b. 45-47/1919. és IV.1910.a. 394/1919. eln.

27 MNL BKML IV.1910.a. 537/1919. eln.

28 MNL BKML IV.1910.a. 582/1919. eln.

29 MNL BKML IV.1910.a. Szám és címzés nélküli levél. 1919. augusztus.

30 *Székelyné*, 2008. 311. p.

31 MNL BKML IV.1910.a. 21/1920. eln. és 1908.b. 9803/1920.

32 MNL BKML IV.1910.a. 393/1919. eln. és IV.1903.r. A románok okozta károk felmérésére alakult bizottság iratai. 702. sorszám.

33 MNL BKML IV.1901.b. 9/1919. Fi.

Jelentős számban hivatkoznak források fizikai bántalmazások és szemérem elleni erőszak előfordulására, amelyek különösen a város peremrészein és a tanyavilágában öltöttek tömeges méreteket. „*Napról napra szaporodik a panasz az egyes román járőrök által elkövetett visszaélésekre*”.³⁴ Például Lakitelek és Töserdő között rendszeresen előfordult, hogy a készletek őrzésére kirendelt katonák behurcolták az asszonyokat és a lányokat a vasúti kupékba. A boros gazdákat, betegen fekvő asszonyokat is rendszeresen zaklatták, a lakosságot kímélet nélkül sanyargatták.

A panaszok jócskán szaporodtak a csapatmozgások idején, ekkor is főként a külterületeken. A tanyavilág magányában élők sérelmére elkövetett bűncselekmények nagyrésze „láthatatlan” marad. Az elkövetők ezekben a helyzetekben gyakrabban és nagyobb brutalitással folyamodtak erőszakos cselekményekhez. Jellemző jelenség volt, hogy kisebb-nagyobb csapatokba verődött katonák elportyáztak az állomáshelyüktől távolra, keresve a lehetőséget rablásokra, fosztogatásokra. Sándor István polgármester ez ügyben már a megszállás kezdetén, 1919 augusztusában a román hadtestparancsnoksághoz fordult beadványával, kiemelve a Kiskunfélegyházáról és Nagykovácsról átkóborló katonákkal kapcsolatos panaszokat.³⁵

Az erőszaknak a városi lakosság is rendszeresen ki volt téve.³⁶ Nem egy esetben történtek közmegebotránkoztatást kiváltó esetek. A város szállóiban elhelyezett tisztek például az átutazó hölgyvendégekkel gorombáskodtak, sokszor tetteleg bántalmazták őket. A lerészegedett katonák éjjeli randalírozásai, a színésznőkkel szembeni erőszakoskodások, ütlegetések szintén mindennapos esetnek számítottak. Feljegyzések szólnak a lakásrekvirálások alkalmával beszállásolt tisztek durvaságairól, a szállásadó családok terrorizálásáról is.³⁷

---

34 MNL BKML IV.1910.a. 393/1919. eln. A kecskeméti rendőrfőkapitány 1919. augusztus 17-i napi jelentése.

35 MNL BKML IV.1910.a. 413/1919. eln.

36 BKML IV.1903.r. 638. sorszám

37 MNL BKML IV.1910 a. Szám és címzés nélküli levél. 1919. augusztus. és BKML IV.1903.r. 1/306. sorszám

A belső hatalmi viszonyok átrendeződése

„Világosan láttam, hogy itt már törvénytelen erők dolgoznak és a hatalmat annyira magukhoz ragadták, hogy a város vezetéséért ily körülmények között a felelősséget nem vállalhattam...”³⁸ (Sándor István)

A háborús esztendő kényszerintézkedései egyenes úton vezettek a döntéshozatalra illetékes testületek háttérbe szorulásához a személyes döntéshozatal javára. Helyhatósági szinten a polgármester hivatali jogkörei a testületi entitás rovására terjeszkedtek, közvetlen befolyása a város ügyei felett megerősödött, mert a hadigazdálkodás céljainak és igényeinek a közvetlen intézkedési szabadság felett meg leginkább. A háborút megelőző időszak joggyakorlata szerint alakított politikai testületek döntési hatásköre a Tanácsköztársaság, majd a katonai intervenció alatt gyakorlatilag meg is szűnt. A közjogi állapotok visszarendeződése a proletárdiktatúra bukása után formailag elkezdődött, de már más erővonalak mentén haladt tovább. A katonai parancsnokság és a polgári közigazgatás mellett önálló hatalmi tényezővé váltak a tiszti különítmények és a karhatalom, amelyek megerősödésükkel jogot formáltak befolyásuk további térnyerésére. „*Én azt hittem, hogy Császár szerepe odáig terjedt, hogy a várost átadja a románoknak*”³⁹ – emlékezett vissza a zavaros időkre Sándor. A polgármester ebbéli jóhiszemű elgondolásában azonban súlyosan tévedett. A román katonai vezetés az első napokban csak a csendőr-főhadnaggyal érintkezett, a város legitim tisztviselőjével sokáig bizalmatlan maradt. Ennek magyarázatát Sándor István a városparancsnok konspirációjában vélte felfedezni: „[...] az a véleményem alakult ki, hogy Császár engem, mint kommunistát mutatott be, akikkel a románok rövid úton szoktak végezni.”⁴⁰ A városparancsnokság fennmaradását a polgármester eleve érthetetlennek találta. A hivatal pontos hatásköri leírással nem bírt, jogszerű működése a létrehozásról rendelkező katonai szerv felbomlásával megszűnt.⁴¹ A városparancsnok és a polgármester között kialakult bizalmatlanság, hatalmi-hatásköri rivalizálás az egyébként is súlyos helyzetet tovább élte. A város megszállását követően a városparancsnok a polgármesteri hivatalban önhatalmúlag iratokat gyűjtetett össze, és más önkényes intézkedéseket tett. „*Gondolom Császár úján közölték*

---

38 Székelyné, 2008. 319. p.

39 Uo. 286. p.

40 Uo. 285.

41 MNL BKML IV.1910.a. 394/1919. eln. és uo. Szám nélküli irat. Kecskemét polgármesterének levele dr. Samassa Adolf belügyminiszter részére, 1919. augusztus 10.

velünk, hogy a városi tanács üléseire dr. Sárközy Jenőt mindig meg kell hívnunk, aki ezután többnyire ott is ült [...] A rendőrség élére dr. Zana Ferenc ügyvédet állították, aki meg is kezdte azt a működését, bár voltak e célra megválasztott vagy kinevezett tisztviselők is.⁷⁴²

A valós hatalmi erőviszonyokat Kiss Pálnak és három társának meghurcoltatása is jól szemlélteti. A városban működő, pontosan meg nem nevezett különítmény tagjai („a városi hatóságoktól külön álló szervezet”) Kiss Pált és társait elfogásuktól kezdve folyamatosan és teljességgel indokolatlanul bántalmazták. A durva testi erőszak alkalmazása a városháza kapujában és folyosóján is folytatódott, az ott jelen lévő fegyveres közegek jelenléte ellenére. Habár Sikrai Kovács József rendőrkapitány is a helyszínen tartózkodott, a rabok könyörgése ellenére sem volt hajlandó közbeavatkozni. „E kötelezettség-mulasztás erkölcsi megítélésénél még az is figyelembe veendő, hogy a bántalmazottak közül ketten végig szenvedték a világháború küzdelmeit, mely nyomorúságtól S. Kovács József tb. rendőrkapitány mentesült...”⁷⁴³ — olvasható Sándor István memorandumában. Tudvalevő, hogy ekkor már végbement a városi rendőrkapitányságok államosítása, így a polgármester fegyelmi és egyéb intézkedési hatásköre megszűnt e szervek felett.

A megszállással együtt járó minden nehézségen túl a „fék nélkül” rágalmazó Kecskeméti Közlöny működése, a hivatalnoki kar megfélemlítése, a polgármester folyamatos elszigetelődése, végül pedig egy névtelen feljelentés mögé bújtatott provokáció után Sándor István joggal érezhette: elfogyott körülötte a levegő. Október 4-én beadta lemondását, mely döntését közhatalmi tekintélyének csorbulásával és megrendült egészségi állapotával indokolt: „[...] a bolsevizmus megszűnése óta a helyzet rendes sajtószolgálat hiánya, a közgyűlés tartásának képtelensége s ennek folytán a közönség körében szabadon terjesztett képtelen rágalmak folytán [a helyzetem] oda fejlődött, hogy jelenleg úgy látszik, hogy a törvényhatósági bizottság többségének bizalmát nem bírom, e nélkül pedig a város vezetését egészségem és erőm birtokában nem végezhetném sikeresen, de nem is óhajtanám végezni.”⁷⁴⁴ A polgármester lemondását követően Kecskemét közigazgatásának élére nem választás útján neveztek ki utódot. Az 1912. évi LXIII. tör-

---

42 Székelyné, 2008, 287. p.

43 MNL BKML IV.1910.a. 493/1919. eln.

44 MNL BKML IV.1910.a. 500/1919. eln.

vény⁴⁵ szellemében az új kormánybiztos, Zsitvai Tibor⁴⁶ Sándor Istvánt rendelkezési állományba helyezte, a város élére pedig Szombatfalvy-Majthényi Miklós⁴⁷ menekült székelyudvarhelyi polgármestert jelölte ki. Szombatfalvy a helyi sajtó érdeklődésére kifejtette, hogy kecskeméti megbízatását és letelepedését nem tekintí életre szóló döntésnek, csak a sors kínálta átmeneti feladatnak: „*A magam helyzetét abszolúte nem tekintem másnak, mint hogy itt a váratlanul ért megbízatásomnak eleget tegyek, a viszonyokat konszolidáljam és békét teremtsék*”.⁴⁸

Igazoló eljárások

A 21579. IM. IV. rendelet kötelezte az ügyészségeket, hogy a Tanácsköztársaság ideje alatt elkövetett bűncselekményeket vizsgálják ki, az eljárásokat sürgősen indítsák meg.⁴⁹ A felelősségre vonásokat vezénylő Váry Albert⁵⁰ sajtónyilatkozata szerint a bűnvádi eljárás mindenkire kiterjedt, aki a „bolsevista uralom” alatt magasabb beosztást, tisztséget, vagy egyéb „bizalmi állást” viselt, sőt azokra is, akik

---

45 1912. évi LXIII. törvénycikk A háború esetére szóló kivételes intézkedésekről.

46 Zsitvai Tibor (Pozsony, 1884. november 10. — Alpnachdorf (Svájc) 1969. júl. 9.) 1919–1920-ban Kecskemét kormánybiztos-főispánja volt. 1921 őszén kezdeményezésére jött létre Kecskeméten az Egységes Párt, amelynek programjával a város országgyűlési képviselőjévé választották. 1929–1932 között igazságügyminiszter volt. A népbírói ítélet elől 1946-ban külföldre menekült. Forrás: Hírös naptár. <http://www.hirosnaptar.hu/index.php?oldal=matortent&sz=2520> (Utolsó letöltés: 2019. június 26.)

47 Szombatfalvy-Majthényi Miklós (Budapest, 1881 – ?) Erdélyi származású politikus. Gimnáziumi tanulmányait a Debreceni Református Kollégiumban, jogi tanulmányait a Budapesti Királyi Tudományegyetemen végezte. 1905-től Udvarhely vármegyében közigazgatási gyakornok, majd tiszteletbeli aljegyző, 1908-tól megyei főjegyző. 1914-ben Székelyudvarhely polgármesterévé választották. A román megszállás elől Budapestre költözött. 1919. október 20-ától Kecskemét kinevezett polgármestere lett, mely tisztséget 1922-ig töltötte be. A Gömbös Gyula vezette Magyar Nemzeti Függetlenségi Párt (Fajvédő Párt) 1924. évi megalakulásakor a szervezet pártigazgatója lett. 1944-ben az OTI kormánybiztos-vezérigazgatója. Forrás: Kecskemét Polgármesterei 1848–1950. Szerk.: Péterné Fehér Mária. Kecskemét 1996. és Gyurgyák János: Magyar fajvédők. Eszme- és politikátörténeti tanulmány. Doktori disszertáció. Eger, 2012. 105. p.

48 Beszélgetés az új polgármesterrel. Kecskeméti Közlöny 1919. október 30. 1.

49 *Nánási László*: A magyar királyi ügyészség története. Budapest, 2011. 218. p. (a továbbiakban *Nánási*, 2011.)

50 A Budapesti Államügyészség korábbi vezetője volt. 1919. augusztus 4-től a felelősségre vonásokat irányította. *Nánási*, 2011. 217. p.

hivatalviselés nélkül kollaboráltak a tanács hatalom bármely szervével.⁵¹ Az igazoló eljárások a teljes közszférát átfogták. A vizsgálatok célja az volt, hogy az állami, törvényhatósági és helyhatósági alkalmazottak bolsevizmus alatti politikai magatartását kinyomozzák, a kompromittálódott személyeket (pl. direktórium tagokat, törvényszéki bírákat) eltávolítsák és szükség szerint büntetőeljárás alá vonják.⁵² A város oktatási intézményeinek pedagógusai közül is többeket meghurcoltak,⁵³ köztük a köztisztviselőként álló M. Bodon Pál zeneiskolai igazgatót.⁵⁴ Átvilágították a rendőrség testületét is, és aki ellen terhelő adatokat tártak fel, azt azonnal eltávolították karhatalom állományából.⁵⁵ Ugyanígy jártak el többek között a színházi társulat tagjaival, letartóztatták Babos Dezső és Révész Jenő színészeket.⁵⁶

Az eljárások miatt veszélybe került számos egzisztencia. Schramm Béla állami elemi iskolai igazgató a polgármesterhez azzal a kérelemmel fordult, hogy a rendőrségi kihallgatások és nyomozati eljárás alapján mielőbb tisztázza nevét a felhozott vádak alól. *„A magyar tisztviselőnek egyetlen kincse van – magyar becsülete. Ezt a becsületet Nagyságod határozata [...] nem adja nekem teljes egészében vissza. [...] Hogyan álljak feletteseim, hogyan álljak tisztársaim, tanítótársaim elé, ha nem mutathatok rá Nagyságod határozatára, hogy minden kétséget kizáró módon becsületes magyar tanító-mester voltam és vagyok.!”*⁵⁷ – indokolta kérelmét a tanító-igazgató.

A folyamatban lévő eljárásokra a román hadsereg befolyást gyakorolt, mivel a megszállt országrészt hadműveleti területnek tekintette. Ezzel együtt a rögtönbíráskodás jogát is magának vindikálta. A prefektúra a bolsevikok felkutatására és elítélésére minden jogot fenntartott, abba kezdetben semmiféle beavatkozást nem tűrt meg a magyar nyomozati és jogszolgáltató szervek részéről.⁵⁸ A tömeges méretet öltő jogellenes letartóztatások ellen Sándor István szót emelt az

---

51 Uo. 219.

52 MNL BKML IV.1910.a. 393/1919. eln. A kecskeméti rendőrfőkapitány 1919. augusztus 16-i, augusztus 23-i és szeptember 5-i napi jelentései.

53 Igazoló eljárás a középiskolai tanároknál. In: Keckeméti Közlöny 1919. október 28. 2. p

54 MNL BKML IV.1908.b. 4806/1920.

55 MNL BKML IV.1910.a. 393/1919. eln. A kecskeméti rendőrfőkapitány 1919. augusztus 22-i napi jelentése.

56 MNL BKML IV.1910.a. 393/1919. eln. A kecskeméti rendőrfőkapitány 1919. augusztus 15-i napi jelentése.

57 MNL BKML IV.1910.a. 627/1919. eln.

58 *Nánási*, 2011. 220. p.

intendatúrán, illetékesség híján azonban közvetlen befolyást nem gyakorolhatott az eseményekre. „[...] a letartóztatások a román parancsnokság rendelkezésére a hadijog alapján foganatosítottak”⁵⁹ – állt a városparancsnok válaszában, melyet a polgármesteri irat felzetére jegyeztek. A letartóztatott személyek felügyeletét is döntően a katonai parancsnokság látta el. Az eljárások és ennek nyomán a rendőrhatalom, jogszolgáltatási intézkedések a román csapatok távozása után folytatódtak. Kecskeméten az igazoló vizsgálatok vezetésére dr. Zana Ferenc tiszti főügyészt nevezte ki Szombatfalvy-Majthényi.⁶⁰ A megszállást követő konszolidáció során a polgári hatóságok szerepe növekedett a vizsgálatok lefolytatásában, ugyanakkor a kivonulásig az eljárásokba való beavatkozások fennmaradtak. A nyomasztó rendőrhatalom „puhatolások”, megalázó ügyészi vizsgálatok sok közhivatalnok, köztisztviselőben álló tanár, intézményvezető életútját megtörték. A vizsgálatok több esetben is jóhiszemű, a proletárdiktatúrával elvi szinten nem azonosuló emberek meghurcolásával, gyanúba keverésével, leváltásával jártak együtt, mely egyben lehetőséget adott a jobboldali erők fokozódó térnyerésére a közéletben.

Politikai küzdelmek a tömegtájékoztatás fórumain

A sajtótermékek nagy részét a Tanácsköztársaság alatt rendeleti úton betiltották. A direktórium lemondását követően vált lehetővé a kiadói tevékenység felújítása, természetesen a legszigorúbb cenzúra mellett. A lapok újbóli megjelenítését a lakosság hiteles tájékoztatása tette időszerűvé. A közszajon megforduló, alapatlan hírek ugyanis folytonosan felkorbácsolták a kedélyeket. „Nagy nyugtalanság okozója s a legkalandosabb hírek elterjedését segíti elő, hogy lapjaink nem jelenhetnek meg, el vagyunk zárva s a hatóságok a lakossággal falragaszok útján sem érintkezhetnek”⁶¹ — érzékeltette a fennálló visszás helyzetet Sándor István a főparancsnoknak címzett átiratában. A hírzárlat enyhülésével a főispáni hivatalhoz 1919 szeptemberében érkeztek be kérvények lapok indítására a Kecskemét, a Reformátusok Lapja, továbbá a Kecskeméti Közlöny szerkesztőségei részéről.⁶²

A közigazgatás aktái nem tájékoztatnak több fontos körülményről, amely a lapok, különösen a Kecskeméti Közlöny megindítása körül említésre méltók. A

---

59 MNL BKML IV.1910.a. 380/1919. eln.

60 MNL BKML IV.1901.b. 59/1919.

61 MNL BKML IV.1910.a. 394/1919. eln.

62 MNL BKML IV.1901.b. 51-52 és 54/1919. Fi.

Közlöny egy újonnan indított lap volt, politikai orientációja kezdettől egyértelműen látszott: *az ellenforradalom ügyét a legvadabb módon szolgálta*⁶³ [...] *a helyreigazításokat törvénytelenül nem közölte és mindent támadott válogatatlan hangon, ami régi volt*” — olvasható Sándor István egykori polgármester memoárjában. A Közlöny már augusztus 5-én megjelent első nyomtatott példányával. Szerkesztője a szentkirályi ellenforradalmi erőket vezető (Balásfalvi) Kiss Endre⁶⁴ volt, aki a felelősségre vonás elől előbb Szegedre menekült, majd augusztus elején, a Héjjas-féle tisztí különítmény támogatásával visszatért Kecskemétre.⁶⁵ A Kecskeméti Közlöny először is abban az előnyös helyzetben volt, hogy egy ideig egyedüli sajtótermékként létezett a piacon. Helyzetét etikai és jogi szempontból is kétes húzásokkal szilárdította meg, például azzal, hogy az általa „vörösnek” minősített, nagy múltú Kecskeméti Lapok papírkészletét egyszerűen birtokba vette. A Kiss Endre-féle sajtóorgánum erőszakos üzletpolitikája más területen sem válogatott az eszközökben: a város egyik hírlapterjesztő vállalatát a tulajdonostól (egy rokkant zsidó tisztól) csikarta ki. Rátette kezét a Széchenyi téri könyvnyomdára is, melynek előző tulajdonosai ugyancsak zsidó személyek voltak. „*Úgy vélem*” — olvasható Sándor visszaemlékezéseiben — „*hogy az előfizetők és hirdetőik gyűjtése is aligha történt nagyon finom eszközökkel*”.⁶⁶ Kiss Endre közéleti tevékenysége később közhivatali előmenetelének ugródeszkájává vált, előbb Kecskemét polgármestere lett, később „*főispáni kinevezéssel méltányolták elkötelezettségét*”.⁶⁷

A Kecskemét és a Kecskeméti Közlöny utcai árusításának és terjesztésének engedélyét — az 1914. évi sajtótörvény szerinti szabályszerű engedély hiányában — Kecskemét polgármestere 1919. november 8-án visszavonta. Ennek betartására felhívta a magyar államrendőrség vezetőjét, azonban érdemi intézkedés híján a lap ezután is zavartalanul megjelent, és terjesztette számaint. A rendőrkapi-

63 *Székelyné*, 2008. 287. p.

64 Balásfalvi Kiss Endre (Nagykőrös, 1886. jan. 17. – ?) ősi kecskeméti birtokos családból származott. Apja Balásfalvi Kiss József táblabíró. Tanulmányait Kecskeméten végezte, 1913-ban ügyvédi vizsgát tett. 1914-ben a szerb harctérre került, ahol megsebesült. 1916-ban az orosz, 1917-ben az olasz, majd a román harctereken küzdött. 1919-ben Horthy környezetéből tért vissza Kecskemétre. Közhivatali állásai (tiszti főügyész, polgármester, főispán, országgyűlési képviselő) mellett számos köztestület, társadalmi szervezet vezetője lett. A II. világháború után a népbíróság súlyos börtönbüntetésre ítélte. Forrás: Kecskemét Polgármesterei 1848–1950. Szerk.: Péterné Fehér Mária. Kecskemét 1996.

65 *Romsics*, 1982. 175. p.

66 *Székelyné*, 2008. 288. p.

67 *Heltai Nándor*: Ki volt Kiss Endre? In: Kecskeméti Szemle, 1990. május. 24.

tálynak nagyobb főfájást okozott a Kecskeméti Lapok, melynek egyik cikkében a városi rendfenntartó testület lejárátását vélte felfedezni.⁶⁸

A román csapatok kivonulása

A megszálló erők kivonása a hadügyminisztériummal történt megállapodás alapján zajlott le. Helyükre Horthy Miklós katonái 1919. november 23-án vonultak be Kecskemétre, Lajosmizse és Kerekegyháza felől. Kádár Gyula, a Nemzeti Hadsereg egykori tisztje visszaemlékezéseiben írt az eseményről: „Bennünket ezen a napon az esti órákban riadóztattak. [...] Azommal vasúti kocsikba rakódunk, és megyünk Kecskemétre. Ezredparancsnokunk közli, hogy ott egy Héjjas Iván nevű gazdálkodó vezetésével [...] terrorbandák működnek. Feladatunk Kecskemét környékén a közbiztonságot helyreállítani, a bandákat lefegyverezni. Reggelre érünk oda. A városban nyugalom. Fogadtatásunk hűvös. Sem éljen, sem zászló. Látszik, hogy az emberek ijedtek, megfélemlítettek”.⁶⁹ A szorongással teli általános közhangulat oka nem csak a megszállás okozta temérdek sérelem és sokk volt, hanem az előző napok tragikus eseményei a tisztí különítményesek véres akciói is lehettek.

A város zsidó felekezeti polgárainak élete ez idő tájt kezdett különösen nyomasztóvá válni. Fokozták az egyébként is izgatott közhangulatot azok a szóbeszéd formájában terjedő híresztelések is, melyek zsidó származású Vörös Hadseregbeli tisztek román segédlettel történő kiszabadításáról szóltak. A városi rendőrkapitány ez ügyben nyomozást folytatott, jelentésére alapozva Kecskemét polgármestere a belügyminisztert is tájékoztatta. „A zsidók állítólagos szervezkedéséről, hogy a románok kivonulása után a hatalmat ismét magukhoz ragadják, nincs semmi tudomásunk, ilyenre következtetni engedő jelek nem voltak észrevehetőek.”⁷⁰ Azon feltételezést tehát, miszerint a város zsidó lakosai cionista öszszezsküvésre, hatalomátvételre készültek volna, még a rendőrkapitány is cáfolta.

Kecskeméten és környékén a románok kivonulása és a Nemzeti Hadsereg reguláris erőinek megérkezése között eltelt néhány napos interregnumot Héjjas Iván nagygazda (a román megszállás alatt pótcsendőr), Francia Kis Mihály kecskeméti földműves és az Erdélyből menekült Raád Árpád vezette paramilitáris erők arra

---

68 MNL BKML IV.1910.a. 568/1919. eln.

69 Idézi Gyenesei József: Egy fővezéri látogatás és tanulságai. Horthy Miklós Kecskeméten. In: Bács-Kiskun Megye Múltjából. 22. Kecskemét, 2007. 179. p. 3. lábjegyzet

70 MNL BKML IV.1910.a. 574/1919. eln.

TÁVIRAT.

Lapszám: '59 1708/ res kormánybiztos

Kecskemét = 100

KECSKEMÉT
1901. NOVEMBER 19.

Felvétel: *Handwritten* Továbbított: *Handwritten*

Hivataltól: *Handwritten* Hivataltól: *Handwritten*

BUDAPEST 42.

A távirat száma	felvétel időpontja	hivatali száma	szó	hó és nap	óra	perc	naposítás	Hivatalos megjegyzés
4	s	bpest	belügymin	392	48	28	3=40	n = 2

tudomasomra jutott hogy fritz rezsoe uegyved , kecskemeti lakol
 november 15 - en ejjel 2 - katona ruhaba oelttoezott
 ismeretlen egyen tetartoztatta es ismeretlen helyre elhurcolta
 felkerem meltosagodat hogy nevezett tetartoztatasanak oka
 es koeruelmenyeire vonatkozolag a tegsuergoesebb vizsgalato
 meginditani es ennek eredmenyet hozzam taviratilag
 bejelenteni sziveskedjek = beluegyminister 4 .4

3. kép. A belügyminiszter távirata Kecskemét kormánybiztosához az elhurcolt Fritz Rezső ügyében.
MNL BKML IV.1901.b 131/1919.

használták fel, hogy a város zsidó polgárai közül többeket, valamint a direktórium hatalmi szerveiben helyet foglalt exponensek egy részét meggyilkolják.

November 19-én Héjjas Iván — saját bevallása szerint a fővezérség támogatásával — „polgárőr” csapatával bevonult Kecskemétre, egyenesen a város-háza elé. Ott a főispán-kormánybiztosnak kijelentette, hogy a városparancsnok-

ságot átveszi. Ezután kiáltványban értesítette Kecskemét lakosságát statáriális rendelkezéseinek életbe léptetéséről. A legszigorúbb szankciók mellett elrendelte a közrend fenntartását, a fegyverek beszolgáltatását, az üzletek és nyilvános helyek nyitvatartási idejének és a gyülekezési jognak a korlátozását.⁷¹ A különítményesek még ugyanezen a napon, majd 21-én hajnalban ismét behatoltak a kecskeméti törvényszéki fogházba. Az őrség és az erősítésül kirendelt tífzfőnyi rendőrcsapat lefegyverzését követve 36 kommunizmussal vádolt foglyot hurcoltak magukkal. Az ólmos botokkal összevert túszoikat — válogatott kínzások után — az orgoványi erdőben gyilkolták le. A kegyetlenkedések november 21-én tovább folytatódtak: Francia Kiss Mihály tiszthelyettes társaival (köztük pótcsendőrökkel) a Kecskemétről Lajosmizsére induló vonatról leszállította a zsidókat, akiket ezt követően egy Kecskemét melletti tanyán fejszével agyonvertek.⁷² A hazai és nemzetközi nyomás hatására a helyszínre kiküldött vizsgálóbizottság 1919 decemberében 62 holttestet hantolt ki Lajosmizse határában. Azt is megállapították, hogy az elfogottakat kivégzésük előtt brutálisan megkínózták, megcsonkították. Néhányuk nyakába táblát akasztottak, melyen ez állt: „Így jár minden zsidó, aki nem megy el Palesztinába”.⁷³ Az erőszak elharapózása előtt a lakosság személy- és vagyónbiztonságáért felelős szervek tehetetlenül álltak, a főkapitány beadta lemondását. A rendőrség és a közhatalmi szervek nem védtek meg az ország állampolgárait, a jegyzőkönyvek felvételén kívül hathatós nyomozati intézkedéseket nem tehettek. A Nemzeti Hadsereg megérkezésével a vérengzések alábbhagytak, de teljesen nem szűntek meg.⁷⁴ A tisztí különítményesek még egy ideig aktívak maradtak, annak ellenére, hogy a szegedi katonai kerületi parancsnokság nyílt parancsot hirdetett a súlyos bűncselekmények megtorlására. Statáriális úton, rögtönítélő bíróság kiszabta kötél, vagy golyó általi halálbüntetés terhelte mindazon reguláris erők alá beosztott személyeket, kiket gyilkosság, rablás, gyújtogatás, rongálás, nyilvános erőszak, lázadás vagy lázongás vétségéért vontak felelősségre.⁷⁵

A Nemzeti Hadsereg megérkezéssel legelőször szimbolikus horderejű intézkedések történtek. A főispán erélyes dorgálásban részeltette Kecskemét város tör-

---

71 Kiáltvány a város lakosságához. in: Kecskeméti Közlöny 1919. november 21. 2. p.

72 A Kecskeméti Államügyészség vezetőjének jelentése a főállamügyésznek a Héjjas-különítmény vérengzéséről. Hadtörténelmi Levéltár, Vezérkari Főnökség 1919. I. hadműveleti csoport 2321. sz. In: Dokumentumok, 1976. 677. p.

73 Romsics, 1982. 182. p.

74 MNL BKML IV.1910.a. 85/1920. eln.

75 MNL BKML IV.1901.b. 128/1919

vényhatóságát, amiért az elmulasztotta visszahelyezni a város pecsétjére a szent koronát, mely cselekedet a „*hazafias lelkesedéssel, a nemzeti érzés fellángolásával*”⁷⁶ nem férhetett össze. Sürgősen ki kellett helyezni továbbá a megszállás hónapjai alatt tiltott nemzeti lobogókat⁷⁷ is a város exponált épületeire. A Nemzeti Hadsereg részére „önkéntes” felajánlások gyűjtése indult, a közhivatalok legteljesebb támogatása mellett. Kecskemét összesen egymillió koronát, a város lakossága pedig hozzávetőlegesen 1,3 milliót adott össze 1920 szeptemberéig.⁷⁸ A különböző módszerekkel, politikai nyomásgyakorlással kieszközölt, „*a Magyar Nemzeti Hadsereg céljaira befolyt önkéntes adományok*” lajstromát a főispáni apparátus naprakészen vezette. A kimutatásokra felkerültek azon polgárok nevei, akik „*megértve a nagy idők szavát*” befizetéseikkel támogatták az új rend fegyveres erőt.⁷⁹

A tartósan fennálló traumatizált lélektani állapot, a rettegéssel teli hónapok a társadalom széles tömegeiben ejtettek mély sebeket. A lelki folyamatok hatása és következményei közvetlenül nehezen ragadhatók meg, de a torzulások indirekt jegyei az élet számtalan területén megfoghatók. Kecskemét polgármesterének 1919 decemberi jelentése a közegészségügy helyzete kapcsán mindennél beszédesebben szól arról, ami ezrek, tízezrek életében lejátszódott az évekig húzódó hadi-, majd négyhónapos „hódothsági” állapot során, és arról, hogy hogyan forgatta ki emberi mivoltukból a legreménytelenebb helyzetben élőket: „*A közegészségi állapot a hosszú háború, proletárdiktatúra és román megszállás folytán is előállott nyomorúságos viszonyok következtében igen nagymértékben megromlott. A lakosság nagyfokú lelki törődöttsége, hiányos táplálkozása és megromlott lakásviszonya miatt, főleg a tuberkulózis, a venereás bajok, az ideg és elmebántalmak szaporodtak fel, valósággal nagy tömegek hisztériáját, félőrültségi állapotát észlelhetjük, majdnem minden embernek megbillent a lelki egyensúlya, a legtöbb ember csak magával törődött, dolgozni egyáltalában nem akart, szülők elhanyagolták a gyermekeiket s hozzájárulva ehhez az igen nagy tejhiány, magasra hágott a csecsemő halálozás, a zsúfolt lakásokban elterjedté vált a különben ártalmatlan, de igen kellemetlen baj, a rühbetegség és a többi, a rossz táplálkozással és tisztátalansággal járó mindenféle bőrbántalom.*”⁸⁰. Kecskemét és vidé-

---

76 MNL BKML IV.1901.b. 125/1919

77 MNL BKML IV.1910.a. 424/1919. eln.

78 MNL BKML IV. 1910.a. 169/1920. eln.

79 MNL BKML IV.1901.b. 136/1919

80 MNL BKML IV.1903.a. Kecskemét Város Törvényhatósági Bizottságának iratai. Közgyűlési jegyzőkönyvek. 1919. december 20. közgyűlési jegyzőkönyv. Polgármesteri jelentés.

kének közállapotairól, megrendítő egészségügyi, mentálhigiénias és szociális viszonyairól adott helyzetkép híuen tükrözta az idegen katonaság által hátrahagyott szomorú állapotokat.

Összegzés

A háború véres hadszínterei Magyarország határain kívülre estek, a hátszágot a gazdasági, társadalmi és politikai következmények mégis kíméletlenül sújtották: tömegek számára nehezedtek az életkörülmények, a hadi- és hiánygazdaság elmélyülésével kiéleződtek a divergens társadalmi folyamatok. A katonai bukással a hiába vállalt áldozatok politikai, gazdasági és morális összeomláshoz vezettek.

Kecskemét lakosai számára a háború valóságos arcával való közvetlen szembenzés a proletárdiktatúra összeomlása után, a román katonai megszállással kezdődött. Az ország javait a győztesek hadizsákmánynak tekintették, így az invázióval kezdetüket vették a rekvirálások, a fosztogatások, törvénytelenések. A megszállás nehéz hónapjai alatt megkezdődött az új hatalmi berendezkedés kiépülése, mely meghatározta a két világháború közti időszak közéleti viszonyait. 1919. november 23-án vasárnap délelőtt 10 órakor vonult be Kecskemétre a nemzeti hadsereg pár zászlóaljnyi egysége, mely a háborús kényszerintézkedések korszakát egy időre lezárta, egyben új történelmi szakaszt nyitott.